

PROVET I EVANGELISK-LUTHERSK RELIGION 24.3.2017 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens särdrag, innehåll och poängsättningar som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Religionsundervisningens centrala uppgift är att göra den studerande förtrogen med sin religion. Vid sidan av detta gör den studerande sig förtrogen också med andra religioner från deras egna utgångspunkter. Religion granskas som ett mångsidigt fenomen som relaterar till moral, kultur och samhälle. För det utnyttjas religionernas egna källor, teologisk och religionsvetenskaplig forskning samt aktuellt material som medierna förmedlar.

I provet i religion bedöms den studerandes kännedom om sakinnehållet i lärokursen i religion samt den lämpliga och precisa användningen av centrala begrepp som berör religioner och livsåskådningar. Dessutom bedöms förmågan att kritiskt granska kunskap om religioner och livsåskådningar, till exempel genom att analysera bilder, statistik och text-baserat material. Ett gott svar är strukturerat och logiskt till sitt sakinnehåll. Det visar också att den studerande självständigt behärskar kunskap om religioner och livsåskådningar och förmår tillämpa och utveckla kunskapen. I svar som kräver diskussion förväntas den studerande kunna skriva om religionsfrågor på ett analytiskt sätt samt förmå ta ställning till ett problem ur olika synvinklar.

Uppgift 1

För två poäng krävs det att examinanden i relation till vart och ett av momenten (a–c) uppger rätt religion, anger platsen rätt och nämner åtminstone två typiska drag. Om något av dessa delområden saknas kan det ges högst ett poäng för detta moment. Eftersom uppgiften är relativt lätt leder klara fel till att högst ett poäng kan ges för vart och ett av momenten. Smärre inexactheter i relation till olika moment kan däremot tas i beaktande i helhetsbedömningen på så sätt att man drar av ett poäng från den totala poängsumman.

a)

Bilden hör samman med shintoismen. Det är frågan om en helgedom/helig plats. Typiska drag är bland annat Torii-porten, helgedomen (som består av två delar: en yttre och en inre del) samt läget i en naturskön omgivning.

b)

Bilden hör samman med islam. Det är frågan om en moské. Typiska drag är nischen i moskéns främre del (mihrab) som visar böneriktningen (qibla) mot Mecka, samt talarpodiet (till höger om mihrab). Typiska är också bönemattorna och utsmyckningen som baserar sig på ornamentik (inte människo- eller djurmotiv).

c)

Bilden hör samman med kristendomen och särskilt den katolska kyrkan (det går att svara bådadera men att uppge fel kyrkosamfund utgör ett fel). Det är frågan om en kyrka. Typiska drag är bland annat vigvattenskärlen som syns i förgrunden, biktstolarna på sidorna och altaret i främre delen av kyrkan. Även bänkarna, helgonbilderna samt sidoaltaren kan nämnas.

Uppgift 2

I ett gott svar (3 p.) lyfter examinandan fram att det inte är problemfritt att slå fast vem som grundade kristendomen, och granskar frågan ur åtminstone två av de följande synvinklarna:

- Kristendomen klassificeras som en grundad religion och Jesus från Nasaret nämns ofta som dess grundare. Jesus var dock själv jude och de texter som berättar om honom, såsom Nya testamentets evangelier, låter inte förstå att han höll på att grunda en ny religion. Kristendomen uppstod dock genom Jesu verksamhet.
- Paulus kan ses som kristendomens grundare. Paulus var det första århundradets mest betydelsefulla teolog. Paulus invergade på den kristna lärans utformning och bidrog till att Jesusrörelsen spreds bland icke-judar. Beslutet att förkunna glädjebudskapet även för icke-judar ledde senare till att kristendomen avskildes från judendomen och blev en egen religion.
- Den tredje bemärkta personen i den tidiga kristendomen var Jesu lärjunge Petrus som ledde församlingen i Jerusalem. Enligt Matteusevangeliet kallade Jesus Petrus för den klippan på vilken han skulle bygga sin kyrka. Petrus har en viktig roll särskilt inom den romersk-katolska kyrkan eftersom man anser att påvemakten härstammar från Petrus. I den kristna konsten har Petrus och Paulus avbildats som kristendomens två pelare. Bådas auktoritet ifrågasattes dock under kristendomens första århundraden.
- Examinanden kan också granska pingstens händelser som grund för kristendomens grundande (församling/religion).
- Examinanden kan diskutera när kristendomen avskildes från judendomen och blev en separat religion.
- Examinanden kan även framföra åsikten att ingen enskild person kan utnämnas till kristendomens grundare.

I ett utmärkt svar granskar examinandan åtminstone Jesus och Paulus roller på ett mångsidigt sätt och drar nytta av sin kännedom om Bibeln och kyrkohistorien. Examinanden lyfter fram att kristendomens avskiljande från judendomen var en gradvis process.

Uppgift 3

Ett gott svar (3 p.) nämner åtminstone tre av de följande uppgifterna:

- gudstjänsterna
- sakramentens förvaltning (dop, nattvard)
- andra heliga förrättningar
- själavård
- olika församlingsuppgifter
- särskilda arbetsformer, bl.a. tjänstgörandet som sjukhus-, läroverks- eller arbetsplatspräst
- samhällseliga uppgifter, inkl. statens tjänstemannauppgifter.

Ett utmärkt svar granskar åtminstone fem uppgiftsgrupper. Prästernas främsta uppgift är att förrätta gudstjänster och förvalta sakramenten (dop, nattvard). Till prästernas uppgifter hör även att sköta andra heliga förrättningar, till vilka hör bland annat vigandet till äktenskap, konfirmation, bikt och välsignelse av hemmet. Examinanden kan konstatera att vissa förrättningar också kan skötas av en kristen som inte är prästvigd. Till prästens uppgifter hör också bland annat själavård. Prästen har också många andra församlingsuppgifter, såsom att undervisa på skriftskolläger och att organisera olika tillställningar. Vissa präster har särskilda arbetsuppgifter som till exempel sjukhuspräster. Prästerna har också samhälleliga uppgifter av vilka den viktigaste är att viga till äktenskap, vilket samtidigt är en helig förrättning. Det ses som en speciell förtjänst om examinanden konstaterar att den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland (i tillägg till det allmänna prästadömet) har en särskild prästtjänst till vilken män och kvinnor kan vigas.

Uppgift 4

I ett gott svar (3 p.) uppfattar examinanden frågan på rätt sätt och förmår presentera relevanta synvinklar på den svåra etiska frågan. Examinanden visar att hen känner till den lutherska etikens huvuddrag (den gyllene regeln, de tio buden) och strävar efter att tillämpa dessa i bedömningen av abort som vårdpersonalens arbetsuppgift. Examinanden kan dra slutsatsen att personalen har rätt att vägra utföra arbetsuppgiften eller att personalen inte har denna rätt.

I ett utmärkt svar diskuterar examinanden temat på ett mångsidigt sätt. I tillägg till de saker som krävs för ett gott svar visar examinanden att hen känner till några av följande synpunkter som sammanhänger med ämnet, och examinanden förmår strukturera sitt svar som en logisk helhet:

- Abort är problematiskt ur den lutherska människosynens perspektiv särskilt om abort görs av sociala skäl; examinanden kan i detta sammanhang hänvisa till den kristna människosynen och diskussionen om fostrets rättigheter.
- Statsmakten har föreskrivit att abort är lagligt på vissa villkor (examinanden kan hänvisa till problemet med olagliga aborter).
- Vårdpersonalens, samhällets och den abortsökandes bedömning och rättigheter kan råka i konflikt med varandra: Enligt en luthersk uppfattning bör vårdpersonalens övertygelse och etiska bedömning respekteras; å andra sidan kan man även med utgångspunkt i den lutherska traditionen hävda att vårdpersonalens medlemmar måste följa lagen (lydnad mot överheten). Därtill understryker den kristna etiken också den abortsökandes etiska bedömning, som måste respekteras.
- Erkännandet av vårdpersonalens rättigheter får inte leda till att man bestrider den abortsökandes rättigheter.
- Ur en luthersk synvinkel kan arbetsskiftsarrangemang, vilka social- och hälsoutskottet rekommenderar, vara ett bra sätt att förverkliga vårdpersonalens samvetsfrihet på.

Uppgift 5

För vart och ett av momenten (a–c) ges ett poäng för rätt definition och ett poäng för exempel. Om svaret innehåller ett stort fel kan det ges högst ett poäng för den punkten. Obetydliga fel och inexaktheter på olika punkter kan tas i beaktande på så sätt att ett poäng dras av från den totala poängsumman.

a)

Halal betyder tillåten (på arabiska *halál*). Termen förekommer i islam där man med den avser allt som är tillåtet, sådant som Gud inte har förbjudit. I den islamska lagen, sharia, delas till exempel födoämnen in i det som är tillåtet och det som är förbjudet (haram). Till exempel kött är (med undantag av gris) halal om det har slaktats i enlighet med islamska regler.

b)

Karma betyder lagen om orsak och verkan. Grundtanken är att levande varelsers rådande tillstånd är en följd av det förflutna och av de handlingar som man har utfört i tidigare liv. Termen hänger alltså samman med tron på återfödelsens kretslopp. Termen förekommer bland annat inom hinduismen, buddismen, jainismen, sikhismen och teosofin (ett exempel är tillräckligt). Inom olika religioner förstås karma på lite olika sätt.

c)

Sabbat betyder vilodag eller helgdag. Termen förekommer särskilt inom judendomen där man med den avser den vilodag som firas varje veckas lördag. Sabbaten börjar på fredagen när solen går ner och slutar på lördagen när solen går ner. Svaret kan också berätta om de sedvänjor och föreskrifter som hör samman med sabbatsfirandet. Även vissa kristna grupper såsom sjundedagsadventisterna, firar sabbat på lördagen. Som exempel fungerar även wicca, där termen dock används på ett annat sätt: wiccanerna firar vanligtvis åtta sabbater, dvs. helgdagar, årligen.

Uppgift 6

Momenten a–c bedöms för sig, på så vis att det kan ges högst två poäng för vart och ett av momenten. För två poäng krävs det att examinanden kopplar ihop bilden med rätt tradition och tolkar bilden på något av de sätt som nämns i de följande punkterna (allt det nämnda behöver inte granskas):

a)

Av bilden framgår det att muslimerna betraktar Jesus som muslim. Enligt islams lära är Jesus en del av en kedja av profeter till vilken också andra kända personer i den judekristna traditionen hör, såsom Abraham och Moses. Enligt islam är Jesus inte Guds son och han dog heller inte på korset. Jesu liv beskrivs i muslimernas heliga bok Koranen. Frånsett de förut nämnda sakerna så motsvarar den bild som Koranen ger av Jesu liv i huvuddrag Nya testamentets bild av Jesus.

b)

Bilden visar Jesus sida vid sida med Krishna, som inom hinduismen är en av Vishnus inkarnationer. Inom vissa av hinduismens många riktningar betraktas Jesus som en avatar, en inkarnation av Vishnu. Jesus och Krishnas livsskeden påminner om varandra till exempel när det gäller jungfrufödseln. Att följa Jesus kan för en hindu vara ett sätt att vandra tillbedjans väg.

c)

På bilden likställs Jesus med en av den kubanska revolutionens centrala gestalter, Ernesto Che Guevara (1928–1967), vars välkända fotografi bilden efterbildar. Enligt den tolkning som bilden representerar var/är Jesus en förespråkare av social rättvisa som kämpar mot förtryck. Denna slags tolkning av Jesus är viktig särskilt inom befrielsesteologin som uppkom i Latinamerika på 1960-talet. I befrielsesteologin uppenbarar sig Gud bland de fattiga och i erfarenheterna. Befrielsesteologin har tagit intryck av socialismen, som bildens röda färg hänvisar till.

I uppgiften ombeds examinanden inte förklara hur Jesus framställs i Bibeln eller kristendomens läror. Det är dock möjligt att jämföra Jesusbilden i Bibeln och/eller kristendomens lära med de Jesustolkningar som beskrivs i uppgiften.

Uppgift 7

Ett gott svar (3 p.) definierar religionsfrihet både som rätten att utöva religion (positiv religionsfrihet) och rätten att inte utöva religion (negativ religionsfrihet). Svaret granskar hur religionsfriheten har förverkligats i Finland från och med år 1917 och hänvisar till religionsfrihetslagstiftningen. Ett gott svar berättar även om religionsfriheten i Finland innan den första religionsfrihetslagen antogs, men det är inte nödvändigt att vid namn nämna dissenterlagen år 1889. Svaret diskuterar hur religionsfriheten har förverkligats i praktiken med hjälp av något exempel.

I ett utmärkt svar behandlas religionsfrihet från både individens och samfundets synvinkel. Den positiva och negativa religionsfriheten beskrivs med hjälp av flera exempel: rätten att bekänna tro, rätten att utöva religion i praktiken, rätten att byta religion, rätten att ge uttryck för en övertygelse som inte är religiös eller som motsätter sig religion. Ett utmärkt svar granskar även innehållet i båda religionsfrihetslagarna (1922, 2003). Viktigare än de enskilda årtalen är att lagarna placeras in i sin rätta historiska och samhällliga kontext. Det ses som en merit om svaret jämför lagarna. Vid sidan av lagarna granskar ett utmärkt svar också ur olika synvinklar och med hjälp av exempel hur religionsfriheten förverkligas i praktiken.

Uppgift 8

I uppgiftsbeskrivningen ombeds examinanden granska det påstående som omnämns ur den kristna etikens perspektiv och härtill utnyttja åtminstone en historisk händelse i denna granskning. Om examinanden inte granskar ett enda historiskt exempel som är meningsfullt utifrån uppgiftsbeskrivningen, så kan svaret ge högst tre poäng.

I ett gott svar (3 p.) presenterar examinanden åtminstone två synvinklar med grund i den kristna etiken som är relevanta i relation till påståendet och diskuterar dem i relation till historiska exempel. Behandlingen av det historiska exemplet kan vara rätt ytligt. Ett utmärkt svar granskar den kristna etikens synvinklar mer mångsidigt och även de historiska exemplen granskas i större detalj och på ett mer ingående sätt. Det historiska exemplet kan till exempel vara ett visst krig, folkmord eller slaveri under en viss tid och i vissa förhållanden, men även någonting annat. Det går att uppnå utmärkta poäng genom att antingen bedöma ett historiskt exempel på ett mångsidigt sätt eller genom att behandla flera exempel mer ytligt. Det ses som en tilläggsmerit om examinanden införlivar Jani Leinonens verk och de teman det innehåller i sin diskussion, som de multinationella företagens och kommersiella aktörernas makt och konstnärens roll i att synliggöra detta.

Svaret ska innehålla några av följande saker och synvinklar:

- Svaret diskuterar för och emot påståendet: i vilka slags situationer kan lydnad leda till onda/goda gärningar, och när för olydnad något gott/ont med sig.
- Svaret diskuterar lydnadens mål: Bör människan lyda överhögheten och världsliga auktoriteter eller Gud/de bud som religionen innehåller; i detta sammanhang kan svaret diskutera till exempel den lutherska tvåregementsläran eller den tanke som Bibeln innehåller om att man ska ge kejsaren det som tillhör kejsaren.
- Svaret noterar att kristna normer och tillnärmelsesätt kan hamna i konflikt med varandra när man diskuterar lydnad och olydnad: å ena sidan har vi att göra med den kristna traditionens krav att man bör följa de bud som ingår i Bibeln/som Gud har gett (de tio buden, den gyllene regeln), å andra sidan har vi Jesu exempel enligt vilket lagens andemening är viktigare än lagens bokstav.
- Svaret nämner den naturliga morallagen och samvetet som delar av den kristna etiken.
- Svaret diskuterar den fria viljan, valets möjligheter och tvång i ljuset av någon historisk händelse (t.ex. förintelsen).
- Svaret diskuterar krigets och våldets rättfärdigande i ljuset av ett historiskt exempel, det rättfärdiga krigets kriterier (Augustinus), frågor gällande det oeftergivliga människovärdet, etc.
- Svaret beskriver hur man förhöll sig till slaveriet under kristendomens tidiga stadium (t.ex. Paulus), genom historien och i dag.

Uppgift +9

Ett gott svar (4 p.) granskar i huvuddrag kvinnans ställning och påverkningsmöjligheter under åtminstone två olika historiska tidsperioder. Svaret innehåller några exempel på hur kvinnornas ställning och påverkningsmöjligheter har förändrats eller inte förändrats. I svaret ska det också framkomma att kvinnornas ställning och påverkningsmöjligheter har sett olika ut inom olika kyrkosamfund.

Ett utmärkt svar granskar kvinnornas ställning och påverkningsmöjligheter under åtminstone tre tidsperioder (t.ex. tidig kristlighet, medeltiden, nutiden). Ställning och påverkningsmöjligheter diskuteras på ett mångsidigt sätt, så att svaret till exempel karakteriserar kvinnans ställning i kyrkans läror eller officiella institutioner och beskriver officiella och inofficiella påverkningsmöjligheter etc. I granskningen av förändring (och eventuell oföränderlighet) uppmärksammar svaret att kvinnornas ställning och påverkningsmöjligheter har sett olika ut både under olika tidsperioder och under samma tid inom olika kyrkosamfund, olika länder och kulturer, olika sociala klasser osv. Det ses som en särskild merit om svaret på ett djupgående sätt funderar kring skälen för dessa skillnader och relaterar förändringarna i kvinnornas ställning inom kyrkan och deras påverkningsmöjligheter till vidare samhällliga förändringar.

Uppgift +10

Ett gott svar (4 p.) förstår att reformationen på 1500-talet var en andlig förnyelserörelse som startades av Martin Luther i Tyskland. Mikael Agricola var en av de viktigaste personerna som genomdrev reformationen i Finland. Svaret fördjupar sig uttryckligen i hur reformationen inverkade på kulturen och samhället. Även om kyrkan är en del av samhället, så fokuserar inte svaret på reformationens läromässiga följder. Det förutsätts alltså inte att ett gott svar nämner den lutherska reformationens läromässiga huvuddrag, men i ett utmärkt svar ses det som en merit om de behandlas.

Ett gott svar kopplar ihop reformationens verkningar just med Finland genom att ge åtminstone ett exempel på hur reformationen har påverkat den finländska kulturen och samhället. Sådana verkningar är bland annat skapandet av skriftspråket, betonandet av läsförmågans betydelse och som en följd av detta främjandet av folkbildningen samt utvecklingen av fattigvården och välfärdsstatens gradvisa utformning.

Ett utmärkt svar nämner flera exempel på hur reformationen har inverkat på den finländska kulturen och samhället och granskar kronologiskt reformationens verkningar över en lång tidsperiod. Ett utmärkt svar beskriver hur reformationen kom till Finland. På samma sätt som var fallet med många andra regenter på 1500-talet stödde Sveriges kung Gustav Vasa den lutherska reformationen i hög grad på grund av politiska och ekonomiska skäl. Ett utmärkt svar behandlar till exempel de samhällliga följderna som Luthers tvåregementslära hade i Finland, eller det sätt på vilket reformationen inverkade på den finländska psalmdiktningens utveckling. Ett utmärkt svar kan även understryka att år 2017 är ett märkesår för reformationen genom att det då har förflutit 500 år sedan Luthers 95 teser publicerades. Härutöver diskuterar svaret hur den lutherska reformationens följder syns i 2000-talets Finland, till exempel i hur finländarna förhåller sig till arbetet. Ett utmärkt svar granskar även hur den katolska kulturens särdrag försvann eller försvagades genom reformationen (t.ex. katolsk musik, konst, helgonen, en tolerantare inställning till folktron).